

ARTICLE HISTORY

Submitted: 13.09.2017

Resubmitted: -

Accepted: 26.09.2017

ISIS: THE PROCESSES OF EMERGENCE, ESTABLISHMENT AND STATE FORMATION

Abstract

When the world is considered, most of the terrorist organizations is located in the Middle East. In this region, almost every single war or crisis contributes to the emergence of a new organization or strengthening of existing organizations. The present war environment in the Iraq and Syria has created an advantage for ISIS in terms of strengthening the organization materially and spiritually. In this article, the topics to be discussed within the context of the processes of emergence, establishment and state formation are: the strengthening of the organization through the use of some regional and political features; and evolution to an active power within the region; day to day transformation of ISIS as a sovereign power in wide scope of lands of Syria and Iraq; the reasons for engagement and disengagement of ISIS with Al-Qaeda.

Keywords: *Middle East, ISIS, emergence, establishment, state formation, Al-Qaeda.*

Eylül Beyza Ateş Çiftçi*

lectiō
socialis

*Eylül Beyza Ateş Çiftçi is a Phd student at Istanbul Medeniyet University, Department of International Relations.

MAKALE GEÇMİŞİ

Gönderim: 13.09.2017

Düzeltilme: -

Kabul: 26.09.2017

IŞİD: OLUŞUM, KURULUŞ VE DEVLETLEŞME SÜREÇLERİ

Öz

Dünya geneli ele alındığı zaman en çok terör örgütünün bulunduğu yer Ortadoğu'dur. Birçok örgütün ortaya çıktığı bu bölgede, her savaş veya krizin yeni bir örgüt kurulmasına veya var olan örgütlerin güçlenmesine olan katkısı yadsınamaz niteliktedir. IŞİD için de bugün bulunduğu Irak ve Suriye bölgelerindeki mevcut savaş ortamı, örgütün maddi ve manevi olarak güçlenmesinde bir avantaj oluşturmuştur. Yapılanma süreci uzun yıllar süren IŞİD hakkındaki bu makalede, örgütün bir takım bölgesel ve politik özelliklerden beslenerek güçlenmesi ve bölgede etkin bir güç haline dönüşmesi, Suriye ve Irak'ta geniş bir alana hâkim olarak gündend güne yaşadığı dönüşümleri, El-Kaide ile olan birlikteliği ve El-Kaide'den kopuşunun arkasında yatan sebepleri, IŞİD'in oluşum, kuruluş ve devletleşme süreçleri kapsamında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Orta Doğu, IŞİD, oluşum, kuruluş, devletleşme, El-Kaide.

Eylül Beyza Ateş Çiftçi*

lectiō
socialis

*Eylül Beyza Ateş Çiftçi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü doktora öğrencisi.

Cihad temasıyla yürüttüğü terörist eylemler üzerinden adını duyuran IŞİD'in Orta Doğu'daki varlığı bugün zaten istikrarsız olan Ortadoğu Bölgesi'ni daha da istikrarsızlaştırma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle IŞİD sorunu ve onun devlet kurma iddiası, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bir terör örgütü olarak kabul gören ve devlet iddiası uluslararası düzende tanınmayan IŞİD'in oluşumu, kuruluşu ve saha kontrolü örgüt tarafından devletleşme mantığına paralel olarak daha çok genişlemek ve genişlediği topraklarda kalıcılık elde etmek üzerine kurgulanmaktadır. Ancak, IŞİD'in nasıl bir devlet iddiasında olduğunu, gerçekten bir devlet olup olmadığını ve hangi unsurları bünyesinde barındırdığını anlamak için IŞİD'in gelişim sürecini ele almak gerekecektir.

1. Terör Kavramına Genel Bir Bakış

Terör teriminin bir eylem olarak suç hukukundaki tanımı, “Yerleşik düzeni değiştirmek amacıyla yapılan ve toplumda yığınlık yaratan cebir ya da şiddet eylemidir” şeklinde yapılmaktadır (Ergil, 1992, s.140). Uluslararası terörizm ise, ulusal sisteme karşı sistem dışından yöneltilen bir şiddet veya şiddet yüklü tehdit eylemi anlamına gelmektedir.

Çok kapsamlı tanımları bulunan ve alt başlıklara ayrılan terörizmi anlayabilmek adına günümüze yansıyan tarihsel gelişim sürecini üç dalgaya ayırmak mümkündür. Fransız Devrimi ve Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ulus-devlet ve milliyetçilik akımı ilk olarak sömürge karşıtı etnik dalga sürecini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde büyük imparatorluklar içerisinde bulunan etnik gruplar, çökuluslu imparatorluklardan ayrılarak kendi devletlerini kurmak için terör örgütleri oluşturmuşlardır. Örnek olarak; Osmanlı Devleti'nde ayrılmak isteyen Ermeniler tarafından kurulan Hınçak ve Taşnak Cemiyetleri; Balkanlarda Bulgarlar ve Sırp lar tarafından kurulan örgütler; Orta Doğu'da Yahudiler tarafından kurulan örgütler ve İngiltere'deki IRA, ayrılıkçı amaçla kurulan etnik terör örgütlerinden bazılarıdır. Ancak terör örgütlerinin ideolojilerinde “terörizm” yerine “özgürlük savaşı”, “terörist” yerine “gerilla” (Rapoport, 2001, s.419) kavramlarını kullanmaları etnik dalganın diğerlerinden farklı olan bir yönüdür.

Etnik dalganın ardından, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması ve ABD'nin Vietnam'ı işgali ile terörizm de ikinci dalga olan ideolojik dalga başlamıştır. Amerika'nın Vietnam da başarısız olması iki kutuplu dünya düzeninde alternatif fikir akımı olan sol ideolojinin farklı bir umut ışığı olarak algılanmasına ve sol ideolojiyi benimseyen terör örgütlerinin kurulmasına neden olmuştur. Bu örgütlere karşı sağ ideolojileri benimseyen örgütler de kurulmuştur. Her iki ideolojiyle kurulmuş örgütler de küresel sistemde iki kutba ait ülkeler tarafından desteklenmiş ve terör eylemlerine sahne olmuşlardır. Japonya'da Japon Kızıl Ordusu, Almanya'da RAF, İtalya'da Kızıl Tugaylar ve Filistin'de Filistin Kurtuluş Örgütü (Rapoport, 2001, s.420) bu örgütlere bazı örneklerdir. İdeolojik dalga ile birlikte terörizmin uluslararası boyutu daha fazla ön plana çıkarken son dalga ile uluslararası anlamdaki kalıcılığı sabitlenmiştir.

1979 İran Devrimi ve Sovyetler'in Afganistan'ı işgal etmesi, dünyada yeni ve en etkili terör dalgası olan dini dalganın doğmasına sebep olmuştur. Özellikle birincil örnek olarak İslam toplumlarının bazı kesimlerinde İran İslam Devrimi bir umut ışığı olarak algılanmıştır. Sovyetlerin Afganistan'da başarısız olması ise Müslüman din kardeşlerinin bir araya gelerek kazandığı bir zafer olarak nitelendiğinden bu umut ışığını güçlendirmiştir. Bu gelişmeler, sonrasında kendilerine dini referans alan terör örgütlerini, birer birer ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Dini örgütlerin ortaya çıkışı sadece İslam dinini kapsamasa da bu dönemde en çok İslam motifli dini örgütler faaliyet göstermiştir. Bunun en büyük nedeni de İslam dünyasında o dönemde yaşanan siyasi gelişmeler ve kronik hale gelen ve halen devam etmekte olan İslam coğrafyasındaki siyasi

istikrarsızlıklardır (Rapoport, 2001, s.424). Dini dalgayı diğerlerinden ayıran özellik ise hedef kitlesinin oldukça geniş olmasıdır. Dünya genelinde çok geniş bir kesime seslenen İslam dini ve din merkezli terör anlayışı, 11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide'nin ABD'de İkiz Kulelere düzenlediği saldırılar ile uluslararası terörizmin en büyük uygulayıcısı olmuştur. Sonrasında ise dini referans yaparak terör eylemlerini sürdüren İŞİD, bayrağı devralacak ve terör eylemlerini dini değerleri üzerinden meşru kılmaya devam edecektir. Ancak öncelikle İŞİD'in kademeli olarak ortaya çıkış süreci incelenmelidir.

2. El-Kaide'nin Kuruluşu ve İŞİD Örgütünün Oluşumuna Giden Yol

Terör unsurunu örgüt ideolojisinde fazlasıyla barındıran İŞİD'in örgütsel anlamda tarihi geçmişi ABD'nin Irak işgali ve hatta daha da öncesine, Sovyetler'in Afganistan işgaline kadar dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan milliyetçi Arap devletlerini din dışı olmak ve İslam yasalarına uymamakla suçlayan Selefler, İslam'ın eski saf haline dönmelerini ve gerekirse bu uğurda cihat yapılmasını savunmuşlardır. Sovyetler Birliği'nin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesiyle birlikte "cihat" kelimesi artık "silahlı direniş" olarak tanımlanmaya başlanmış ve işgalin ardından işgale karşı mücadele eden Afganlara yardım etmek amacıyla farklı ülkelerden çok sayıda Müslüman gönüllü Afganistan'a akın etmiştir.

1980 yılı ortalarında Usame Bin Ladin, henüz El-Kaide'yi şekillendirmeden önce, Filistin Müslüman Kardeşler Örgütü lideri Abdullah Azzam ile birlikte Afgan direnişinde savaşacak gönüllüler bulmak ve bu gönüllülere mali ve lojistik destek sağlamak amacıyla "Mekteb el Hidamat (MAK)" "Hizmet Bürosu" olarak adlandırılan bir yapıyı oluşturmuştur. Sovyet işgalini sonlandırmak için destek birimleri kurmak isteyen MAK zamanla ABD, Suudi Arabistan ve Mısır başta olmak üzere 50 ülkede şubeler açmıştır (Cinoğlu ve Özeren, 2010, s.349). Sovyetler'in Afganistan işgalini bir tehdit olarak gören ABD ve Batılı ülkeler tarafından da desteklenen bu girişim, kısa sürede dünya genelinde duyulmuş ve yaygınlaşmıştır. MAK'ın destekçi sayısı arttıkça MAK adlı örgütlenmeye katılan gönüllüler arasında iletişimin kolaylıkla sağlanabilmesi için Bin Ladin tarafından bilgisayar ortamında "El-Kaide" adlı bir veri tabanı oluşturulmuştur (UTSAM, 2013, s.9). Sovyetler'in işgal dönemi boyunca El-Kaide veri tabanı tüm etkinliğiyle devrede kalmıştır. Ancak 1988'de Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi üzerine bu gönüllü ordusu dağılmaya başlamıştır. Nitekim işgalden kurtulan Afganistan'da, Taliban güçleri yönetimi ele geçirerek etkinlik alanına sahip olmuşlardır.

1991'e gelindiğinde ABD liderliğinde oluşturulan koalisyon kuvvetlerinin Irak'ı işgal etmesini ağır şekilde eleştiren Bin Ladin, yeni bir işgal karşıtlığına soyunmuş ve El-Kaide adını verdiği örgütsel yapılanmasını yeniden şekillendirerek Irak'a kaydırmıştır. Burada ABD ile ciddi kanlı savaşlar yürüten El-Kaide mensupları daha önce görülmemiş can kayıplarına yol açmıştır. ABD askerleri başta olmak üzere yapılan saldırılarda sivillerin de ölmüş olması, Bin Ladin'in İbn Teymiye'ye atıfla yayımladığı fetva ile örgüt için meşruiyet sorununu çözmüştür. Bu fetvaya göre: "Dar-ül Harpte sürdürülen cihatta sivillerin de öldürülmesi caizdir, zira ölen masum siviller cennete giderek mükâfat görürken, masum olmayanlar ise hak ettikleri cezayı bulmuş olacaklardır (Atwan, 2006, s.18)"

ABD işgali süresince Irak'ta her türlü Batı düzenine karşı direnen El-Kaide örgütü bölgedeki pek çok cihat anlayışına sahip Müslümanı etkilemiş ve saygınlık kazanmıştır. Sonraları İŞİD'in kurucusu ve ilk lideri olacak olan Zerkavi'de o dönem Usame Bin Ladin'in cihat anlayışından derinden etkilenenler arasındadır.

3. Tevhid ve Cihat Örgütü (1999-2003)

Ebu Musab el-Zerkavi 1988 yılında Sovyetler'e karşı cihat için Afganistan'a gitmiş olan savaşçılardan biridir. Ürdün doğumlu olan Zerkavi, işgal sona erdikten sonra Ürdün'e geri dönmüştür. Cihat isteği, İslami ilimlerine olan ilgisi ve fetvalar yayımlayarak halka yön gösterme özelliği nedeniyle uzun yıllar Usame bin Ladin ile tanışmak istemiş ve tekrar Afganistan'a gitmiştir (Kirdar, 2011, s.2.). Bin Ladin'e adını duyursa da ondan beklediği karşılığı alamayan Zerkavi, kendi adamlarını yetiştirmek üzere 2000 yılının başında Afganistan'da Tevhid ve Cihat Örgütü adını verdiği bir yapılanma kurmuştur (Kirdar, 2011, s.3). Zerkavi, örgütünü kurmasının ardından, Usame bin Ladin tarafından biat etmeye davet edilmiş olmasına rağmen Afganistan'da tek başına hareket etmeyi seçmiştir. Ancak 2001 yılında ABD'nin Taliban rejimini devirmek için Afganistan'a saldırması üzerine önce İran'a ardından da Irak'ın kuzeyine yerleşmiştir. Bin Ladin'den istediği desteği istediği zamanda alamayan Tevhid ve Cihat Örgütü lideri Zerkavi biraz daha güçlenme arzusuyla Irak'ın kuzeyinde bulunan ve El-Kaide ile müttefik olduğu söylenen ayrılıkçı Kürt hareketi Ensar el-İslam örgütü ile bağlantıya geçmiştir (Laub, 2011, s.148). ABD'nin Irak'ı işgalinden önce başlayarak 2004 yılına kadar olan süreçte Zerkavi, El-Kaide'nin çatısı altına girmeden kendi bağımsız savaşını sürdürmüştür. Nitekim sonrasında kurulacak olan Irak El-Kaide'sinin temelleri de bu güçlenmenin sonucu oluşmuştur.

4. Irak El-Kaidesi (2004-2006)

Irak, 2003 yılında ABD'nin ikinci işgaliyle birlikte Ortadoğu'nun en istikrarsız ülkelerinden biri haline dönüşmüştür. ABD askeri güçleri ve Iraklı direnişçiler arasında Nisan 2004'te yaşanan ve Birinci Felluce Savaşı olarak adlandırılan çatışmalardan sonra Zerkavi'nin direnişteki rolü ve önemi El-Kaide için zirveye ulaşmıştır. Zerkavi, Felluce'deki çatışmalarda direnişçilere liderlik yapmış ve savaş bitiminde kendisine Felluce İslami Halifeliğinin emiri olarak biat eden direnişçiler ile daha da güçlenmiştir. İsteddiği güce ulaştıktan sonra El-Kaide tarafından önemsenmeye başlanan Zerkavi, 17 Ekim 2004'te internet üzerinden Usame Bin Ladin'e bağlılık yemini ederek Tevhid ve Cihat Örgütü olarak oluşturduğu yapılanmasının adını İki Nehir Topraklarındaki El-Kaide olarak değiştirdiğini duyurmuştur. Usame bin Ladin'in Zerkavi'nin katılımını memnuniyetle karşılaması üzerine örgüte o dönem kısaca Irak El-Kaidesi denilmeye başlanmıştır.

Gürler ve Özdemir'e göre; "Usame bin Ladin ve Zerkavi'nin özellikle o dönemde Irak'ta işbirliğine gitmelerini stratejik ve jeopolitik çıkarlara bağlamak mümkündür. 2000'lerin başında Afganistan'da kendisine biat etmesini isteyen Usame bin Ladin'in teklifini reddeden ve tek başına hareket etmeyi seçen Zerkavi, Irak'ta direnişin boyutu büyümeye başlayınca arkasında finansal olarak güçlü birisine ihtiyaç duymuştur ve Bin Ladin'e biat etmiştir. Diğer yandan Şiilere karşı aşırı düşmanca tutumlarından ve İslamiyet ile bağdaşmadığını düşündüğü davranışlarından ötürü eleştirdiği Zerkavi'nin biatını kabul eden Usame bin Ladin ise, Irak'ta faaliyet gösterecek El-Kaide direnişçilerinin bölgede bu derece ünlenmiş birisi tarafından yönetilmesinin kendi örgütü için daha faydalı olacağını düşünmüştür (Gürler ve Özdemir, 2014, s.113)." Ancak başta karşılıklı çıkarları bulunan bu iki örgüt arasında geçen zaman sürecinde El-Kaide'nin merkezi tarafından hoş karşılanmayacak bir takım örgüt ideolojisi farklılıkları meydana gelmiştir. Detaylı olarak El-Kaide ile yol ayrımı bölümünde açıklanacak olan bu farklılıklar sonucunda da yürütülen cihat anlayışında bazı ayrışmalar belirecektir.

5. Müslümanlar Arası Ayrımın Belirmesi

Irak'ın ABD tarafından işgali ile başlayan süreçte, direnişte Sünniler hep ön saflarda yer almış ve aynı Afganistan işgalinde olduğu gibi, cihat için gelen yabancı savaşçılarla Iraklı direnişçiler

birlikte hareket etmişlerdir. Nisan 2004'te yaşanan Birinci Felluce Savaşı bu birlikteliğin en güzel örneklerindedir. Zerkavi liderliğindeki Tevhid ve Cihat Örgütü ve diğer Sünni gruplar birlikte hareket ederek ABD liderliğindeki İşgal Güçlerini tek taraflı ateşkes ilan etmek zorunda bırakmışlardır. Fakat daha sonraki süreçte Zerkavi'nin uygulamaları sebebiyle Müslüman birlikteliğinde çatlama meydana gelmeye başlamıştır. Zerkavi hayattayken başlayan Müslümanlar arasındaki fikir ayrılıkları onun ölümünden sonra zirveye çıkmıştır.

Zerkavi, 2005 seçimleri öncesinde yaklaşan seçimleri eleştirerek Şii adayları ve seçmenleri demokratik seçimlere destek vermeleri yani demokrasinin gereklerine uymaları gerekçesiyle, İslam'a aykırı kabul ederek kâfir olarak nitelemiş, demokrasiye karşı savaş açmış ve büyük çapta 2005 seçimlerini boykot etmiştir (İnat, 2006, s.66). Tamamı Sünnilerden oluşan Zerkavi destekçilerinin demokrasi yanlısı diğer Sünnileri eleştirerek seçimleri boykot etmesi, Şii iktidara gelmesini kolaylaştırmış ve bu sebeple yönetimden uzaklaşan Sünniler ile yönetimi ele geçiren Şiiiler arasındaki Sünni-Şii gerilimi de tırmanmaya başlamıştır. Bunun üzerine, Zevahiri (El Kaide'nin o dönem ki ikinci lideri) Zerkavi'ye, hem Irak içinde hem de küresel çapta halk desteğini kazanmak istiyorsa Şiiilere ve dışladığı Sünnilere yönelik yürüttüğü toplumu ayrıştırıcı saldırılara ve masum sivil Müslümanların ölmesine neden olan eylemlere dikkat etmesi gerektiği mesajını iletmıştır. Ancak Zerkavi diğer direniş grupları tarafından dışlanma pahasına da olsa bu uyarıları dikkate almamıştır.

Irak El-Kaidesi yapılanmaya başladığı ilk dönemden itibaren Şiiilere karşı oldukça yoğun şiddet politikaları izlemiştir. İslam'ın Selefi anlayışını benimseyen ve bu anlayış çerçevesinde radikalleşen Zerkavi'nin, Şiiilere yönelik sert tutumundan ve düşüncelerinden de anlaşılacağı üzere Irak El-Kaidesi'nin en büyük düşmanı İşgal Güçleri'nden sonra Şiiiler olmuştur. Eymen el-Zevahiri'nin Şiiilerin hedef alınmasını eleştirerek İslam tarihinde hiçbir dönemde bütün Şiiileri öldürmenin hedeflenmediğini belirtmesine rağmen, Irak El-Kaidesi'nin lideri neredeyse bütün mesajlarında düşmanlarını "Haçlılar" (İşgal güçleri) ve "Rafiziler (Şiiiler)" olarak kategorize ettiği açıktır.

Şiiilerin yanı sıra, Irak'ın sosyal yapısında geçmişten beri çok etkili konumda bulunan Sünni aşiretler de, 2005 yılından itibaren Zerkavi'nin uyguladığı aşırı şiddetli terör eylemlerinden ve ağırlıklı olarak Sünni halkın yaşadığı Anbar, Nineya, Diyala ve Selahaddin gibi bazı bölgelerde Zerkavi'nin yönetici konuma gelmesinden memnun olmamışlardır (Çubukçu, 2007). Her şeye rağmen, Şii düşmanlığından geri adım atmayan Zerkavi, Ocak 2006'da Şiiileri dışlayarak sadece kaybetmek üzere olduğu Sünni direnişi bir arada tutmak amacıyla Irak El-Kaidesi ve İslamcı ideolojiye sahip beş Sünni direniş grubu ile bir araya gelerek Mücahit Şura Konseyi'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Ancak Mücahit Şura Konseyi de fazla uzun ömürlü olmamıştır çünkü Irak El-Kaide'sinin yerine kurulduğu ilan edilen Irak İslam Devleti de yerel halk ve aşiretlerin tamamından destek bulamadığı için konsey dağılmıştır.

6. Irak İslam Devleti (2006-2013)

2006 yılında ABD'nin hava saldırısı ile Zerkavi'nin öldürülmesi üzerine İŞİD örgütünün, o zamanki adıyla Irak İslam Devleti (İİD)'nin, liderliğine Ebu Hamza el-Muhacir getirilmiştir. Ancak bir takma isim olan Muhacir'in asıl sahibi Ebu Eyyub el-Mısri'dir. El-Mısri, El-Kaide'nin o dönemde ikinci adamı olan Eymen el-Zevahiri'ye yakınlığı ile bilinmektedir. Ayrıca Afganistan'da militan yetiştirdiğine inanılan el-Mısri hakkında Şubat 2005'te ABD ve Irak hükümeti tarafından yakalama kararı çıkartılmıştır. Ekim 2006'da ana gaye olan İslam devletini kurma hedefi pratiğe dönüştürülerek Irak İslam Devleti ilan edildiğinde İİD'nin liderliğine Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir (Gürler ve Özdemir, 2014, s.113). Bu tarihten itibaren bölgede İİD ve karşıt güçler

tarafından gerçekleştirilen bir dizi harekât, İİD'nin dönem dönem güçlenmesine ve zayıflamasına katkı sağlayarak örgütün geleceğini şekillendirmeye başlamıştır.

2007 yılından itibaren ABD'nin, İİD'ye muhalif Sünni aşiretlerin ve yerel unsurların desteğini sağlayarak operasyonlarını arttırması sonucunda İİD'nin gücü kırılma sürecine girmiştir. İİD bombalı saldırılarına devam etse de direniş yılları ile karşılaştırıldığında 2008 yılının sonundan itibaren eylemlerinin sayısında önemli ölçüde düşüş görülmüştür. Sünni Uyanış diğer adıyla Sahva Harekâtı da bu düşüş sürecini tetikleyen bir dönemde ortaya çıkması açısından önemlidir.

7. Sünni Uyanış (Sahva) Hareketi

Irak İslam Devleti'nin hâkimiyeti altına aldığı bölgelerde İslam'a dair kendi algı ve yorumlarını, hukuk kaideleri olarak uygulamaya koymaya başlamasıyla bu durumdan etkilenenlerin başında bölgede yaşayan Sünniler gelmiştir. Öte yandan Sünni bölgelerde yoğun olarak yaşanan çatışmalar sebebiyle ekonomik hayat durma noktasına gelmiş, halkın geçim kaynağı olan pek çok işyeri ve ticarethane kapanmak zorunda kalmıştır (Katzman, 2008, s.12). Bütün bunlara birde İİD ile aşiret liderleri arasındaki güç mücadelesi eklenince Sünni bölgelerde yaşayan Iraklılar için hayat daha da zorlaşmıştır. Buna tepki olarak El-Kaide'ye karşı savaşmaya başlayan Sünni Uyanış "Sahva" Hareketi'nin temelleri bu koşullar altında Sünni aşiret liderleri tarafından atılmıştır.

Aşiretlerin kendi güvenliklerini sağlamak için oluşturdukları Sahva Hareketi, 2006 yaz aylarından itibaren El-Kaide militanlarına karşı saldırı politikası başlatmıştır. ABD ise bölgedeki askerlerinin sayısını arttırarak, aşiretlere İİD ile aralarına mesafe koymak ve güvenliği sağlamak karşılığında silah ve cephane yardımı teklif etmiştir (Özcan, 2009, s.34). ABD ile Sahva arasında sağlanan bu ittifak doğrultusunda, ABD'den silah, para ve istihbarat yardımı alan Sahva ile İİD arasında 2006 yılından 2008 yılının sonuna kadar çok şiddetli çatışmalar meydana gelmiştir (Çubukçu, 2007). Bu yıllardan itibaren İİD mensupları Sahva kelimesini kâfir ile eş anlamlı kullanmaya başlayarak artık Sahva hareketinin Sünni üyeleri ile Şiiiler arasında bir fark gözetmemeye başlamışlardır.

Şiddetli çatışmalar sonucu bünyesindeki savaşçıların sayısı giderek azalmaya başlayan İİD'nin aynı doğrultuda faaliyetlerinde de azalma görülmeye başlanmıştır. ABD ordusunun çekilmeye hazırlandığı 2011 yılına kadar İİD'nin militan sayısının 800-1000 arasına kadar düştüğü tahmin edilmektedir (Laub, 2011, s.148). Böylece Sünnilerden oluşan Sahva Harekâtı büyük ölçüde başarıya ulaşmış ve İİD'nin önünü kesmiştir. Ancak 2011'den sonra ABD'nin bölgeden çekilmesi üzerine Irak'ta kurulan Maliki yönetiminin ülke üzerinde tek söz sahibi olarak Şiiileri desteklemesi ile Sünni Sahva Hareketi İİD ile savaşmaktan kendini geri çekmiştir. Maliki'nin Sünni Sahva mensuplarını Irak ordusu içine almayı reddederek onları finanse etmemesi Maliki'nin Sünnileri El-Kaide'ye iten politikalarının başında sayılmaktadır. Maliki tarafından, sayılarının yüz bin civarında olduğu tahmin edilen Sünni savaşçıların, Irak ordusuna alınmamasının nedeni olarak Şii iktidarı için tehlikeli oldukları düşünüldüğünden sadece yirmi bin kişinin orduya alınabileceğinin duyurulması Sünniler arasında hayal kırıklığına sebep olmuştur (Katzman, 2008, s.12).. Yaklaşık 30 bin civarında profesyonel askeri kapsayan bu karar, kırgın, hoşnutsuz ve işsiz diğer askerleri potansiyel birer militan konumuna düşürmüştür. Bunun sonucunda Sahva adına savaşan bazı askerlerin El-Kaide safında savaşmaya başlaması, El-Kaide'nin ve dolayısıyla İİD'nin gücünü yeniden toparlamasına yol açmıştır. Nitekim bugün IŞİD'in askeri anlamda kuvvetli olmasının en önemli nedenlerinden birisi bünyesindeki bu eski profesyonel Irak askerleridir (Erdoğan ve Deligöz, 2015, s.8).

Sonuç olarak başlangıçta İİD'nin düşmanları İşgal Güçleri (ABD) ve Şiiiler iken yukarıda belirtilen

olayların da etkisiyle “Sahva” (Sünni aşiretler) de demokrasi yanlısı seçimlere sıcak bakmaları ve İİD’ye karşı savaşmaları nedeniyle düşman kategorisine eklenmiştir. Bu ayrışmadan itibaren İİD saldırı hedefleri içine kendilerine ihanet eden ve tekfir ettikleri Sünnileri de dâhil etmiştir.

2011 yılında ABD askerlerinin Irak’tan tamamen çekilmesi, Maliki’nin Sünniler üzerindeki baskısını iyice arttırması sonucu bazı Sünnilerin El-Kaide’ye tekrar yakınlaşması ve Suriye’de yaşanan olayların iç savaşa doğru evrilmesi nedeniyle oluşan güç boşluğundan faydalanan İİD tekrar yükselişe geçmiştir. Bunun yanı sıra, büyük ölçüde gücünü toparlamasına ve yükselişe geçmesine katkı sağlayan “Duvarları Yıkma” harekâtı da İİD için önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur.

8. Duvarları Yıkma Harekâtı

Şii bölgelerinde gerçekleştirilen bomba yüklü araçların patlatılması ve intihar eylemleri sonucu çok sayıda insanın ölümünü üstlenen İİD, 2008-2011 arasındaki dönemde etkinliğini yitirmiş görüntüsünü yeniden güçlendirdiğinin sinyallerini vermiştir. Nitekim gücünü daha da arttırmak ve sağlamlaştırmak isteyen İİD lideri Ebu Bekir el-Bağdadi Temmuz 2012’de internet üzerinden “Duvarları Yıkma” harekâtını başlattığını duyurmuştur (Lewis, 2013, s.10). Jessica Lewis’e göre bu harekâtın iki ayağı vardır. Birincisi bomba yüklü araçlarla veya intihar eylemcileri tarafından eş-zamanlı olarak ülke genelinde bombaların patlatılarak kâfirlerin temizlenmesi, ikincisi ise hapishanelere baskın düzenleyerek mahkûmların kaçırılmasının sağlanması ile İİD savaşçı sayısının artırılmasıdır (Lewis, 2013, s.7).

Bu doğrultuda harekât ilan edildikten sonraki iki gün içerisinde, 100’den fazla insanın ölümü ile sonuçlanan bombalı saldırılar gerçekleşmiştir. Öte yandan düzenlenen birçok hapishane baskını ile tecrübeli savaşçı mahkûmların El-Kaide safına katılması sağlanmış ve bu operasyonlar İİD’nin güçlenmesinin ana unsuru haline gelmiştir (Dünya Bülteni, 2012). Baskınlar sonucu 500’den fazla mahkûm kaçırılmış ve İİD savaşçı sayısı önemli ölçüde arttırılmıştır. ABD’nin işgali sırasında tutuklanmış ve bu hapishanelere mahkûm edilmiş savaşçıları hapishanelerden çıkartan İİD, Sünni direnişçiler arasında İİD’nin “onurlarını kurtaran” bir örgüt olarak ün kazanmasına da katkı sağlamıştır.

Jessica Lewis “Duvarları Yıkma” harekâtının dört aşamaya ayrıldığını belirtmiştir.

Bunlardan ilki Temmuz 2012’de harekâtın duyurulması ile başlayıp Eylül 2012’de sona ermiştir. Bu aşama bomba yüklü araçların eş zamanlı olarak ülke genelinde patlatılmasının yanında çeşitli hapishane baskınları ile İİD’nin askeri yeteneklerini ispat etme aşamasıdır.

İkinci aşama, hapishane baskınları ile kaçırılan mahkûmların örgüt bünyesine katılımını sağlamak için stratejik bir ara verme döneminin ardından Kasım 2012’de başlamıştır. Bu aşamada da bomba yüklü araç eylemleri ve hapishane baskınları devam ettirilmiş ancak bu sefer bombalı saldırılar Irak’ın kuzeyi ile merkezini ayıran bölgelerde gerçekleştirilmiş ve siviller ile Kürt devlet görevlileri hedef alınmıştır. Anlaşıldığı üzere bu aşamada İİD harekât alanını genişletmeyi hedeflemiştir.

Üçüncü aşama ile Bağdat civarında artan saldırılar üzerinden şehir adeta kuşatma altına alınmıştır.

Dördüncü ve son aşama ile de İİD’nin etkinliği zirveye çıkmıştır. Son aşamada bombalı eylemlerin sayısında dört kat artış meydana gelmiş ve hedefte çoğunlukla Şiiler yer almıştır. Son beş yılın en kanlı aylarına sahne olan “Duvarları Yıkma” harekâtı Temmuz 2013’de Ebu Garip hapishanesine düzenlenen baskınla sona ermiştir (Lewis, 2013, s.7).

Bu harekât ve neticesinde kendi açısından elde ettiği başarılar ile gücünü sözcügelimi daha da pekiştiren İİD daha önce sadece örgütsel bir yapılanma iken bu harekât ile artık belli bir toprak parçasını yönetme olasılığını elde etmiştir. İkinci olarak, bölgede askeri ve siyasi bir aktöre dönüşmüş, tecrübeli savaşçı mahkûmların kendi saflarına katabilmeyi başarmış ve böylece daha da güçlenmiştir. Sonuçta da, toplum bazında aradığı taban desteğini bulmaya başlamıştır.

9. İİD'nin Taban Desteği

Dokuz yıllık işgali 2011 Aralık ayında sonlandıran ABD geride fiilen parçalanmış, istikrarsız ve savaşın eşiğinde bir Iraklı halk bırakmıştır. Yaklaşık 32 milyon nüfusa sahip olan Irak'ta halkın %32-37'si Sünni Müslüman geri kalan %60-65'lik kesimi ise Şii'dir (Hassan, 2007). 2011 yılının Aralık ayında ABD ordusunun Irak'tan çekilmesinin ardından Şii olan Maliki yönetimi tarafından, Sünniler üzerindeki baskı daha da arttırılmış ve üst düzey Sünni politikacıları yönetimden uzaklaştırarak terör suçu kapsamında tutuklama kararı çıkartılmıştır. Bu kararın ardından Sünniler başta Anbar olmak üzere Ninova, Selahaddin, Diyala, Kerkük ve Bağdat'ta büyük çaplı protesto gösterileri başlatmış ve bu durum İİD'nin aradığı taban desteğini bulmasına katkı sağlamıştı (Gürler ve Özdemir, 2014, s.113).

Sünni protestoların en yoğun yaşandığı vilayet olan Anbar şehri Irak geneli için önemli bir şehir olmakla birlikte Sünniler ve İİD için ayrı bir öneme sahiptir. Anbar vilayeti yüzölçümü itibari ile Irak'ın neredeyse üçte birini kapsayan ve nüfusunun çoğunluğu Sünni Araplardan oluşan büyük bir vilayettir. Batısında Ürdün, Suriye ve Suudi Arabistan'a, doğusunda Şiiler için çok önemli iki şehir Kerbela ve Necef'e sınırı vardır. Ayrıca başkent Bağdat ile en uzun sınırı olan vilayettir. Eski Arap siyaset tarzı olan kabilelerin yönetimi elinde bulundurduğu bir siyasi yapıya da sahip olan Anbar, işgal yıllarında ABD öncülüğündeki Koalisyon güçlerine karşı direnişin en şiddetli yaşandığı bölgedir. Özellikle Sünni direnişte tarihi bir öneme sahip olan Felluce Savaşları'nda büyük çatışmaların yaşandığı Felluce şehri de bu eyalet sınırları içindedir. Dolayısıyla bu bölgede Maliki yönetiminden uzaklaşarak protesto gösterileri başlatan Sünnilerin halk desteğini almak İİD için çok önemlidir. Mezhepçi politikalar izleyerek Sünni-Şii ayrışmasının şiddetlenmesine zemin hazırlayan Maliki'nin 2012 yılında Sünnilerin başlattığı protesto gösterilerini zor kullanarak bastırması üzerine ülke genelindeki Maliki karşıtlığı daha da tırmanmış ve Maliki, İİD'nin istediği halk desteğini bir fırsat olarak örgütün önüne altın tepside sunmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014, s.113).

İİD'nin toplum tabanından destek görmeye başlamasıyla örgüt Sünni bölgelere daha sağlam yerleşme imkânı bulmuştur. Ancak aşiretlerin tamamının İİD safında savaştığını söylemek mümkün değildir. Özellikle 2006-2007 yılları arasında İİD ile kanlı bir savaşa tutuşan Sahva Hareketi mensuplarından bazıları, gerçekleştiren protesto ve çatışmalar sonucu sivil ölümlere duyulan öfke çerçevesinde yeniden İİD'ye cephe almıştır. Bazı aşiretler ise tarafsız kalarak Maliki yönetiminden rahatsız olmakla birlikte çözümün İİD eliyle sağlanmasını istemediklerini göstermişlerdir (Cülük, 2015).

2013'ün ikinci yarısından itibaren, Irak'taki El-Kaide'ye bağlı İİD yapılanması ilk işgal yıllarındaki gücüne ve etkinliğine kavuşmuştur. Irak ordusu bölgenin kontrolünü tam olarak sağlayamadığı için, İİD gücünü kaybetmeden önceki direniş yıllarında hâkimiyet kurduğu Anbar, Selahaddin, Ninova ve Diyala gibi bölgelerde tekrar güçlenmeyi ve taban desteğini arkasında tutmayı başarmıştır.

10. Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) (2013-2014)

2010'da Irak güvenlik güçlerinin ABD destekli operasyonu sonucunda el-Mısri ve İİD lideri Ebu

Ömer el-Bağdadi Selahaddin vilayetinde öldürülmüştür (BBC, 2010). Bunun üzerine İİD'nin liderlik kadrosunda tekrar bir değişiklik meydana gelmiş ve liderliğe Ebu Bekir el-Bağdadi geçmiştir. İİD lideri Ebu Bekir el-Bağdadi Nisan 2013'de yayınladığı bir mesajda İİD'nin, Suriye El-Kaidesi olan Nusra Cephesi ile aynı gayede savaştığı için birleşerek örgütün adının "Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD)" olarak değiştirildiğini duyurmuştur (Yakın Doğu Haber, 2013). Irak El-Kaidesi bu hamle ile, Nusret Cephesi'nin, kendilerinin Suriye'de İslami bir devlet adına mücadele eden uzantıları olduğunu açıklayarak etkinlik sahasına Suriye'yi de katmayı ve operasyonlarını her iki ülkeye de yaymayı hedeflemiştir, fakat bu değişiklik El-Kaide merkezi lideri Eymen el-Zevahiri tarafından tepkiyle karşılanarak kabul edilmemiştir. Bağdadi'nin açıklamalarından sonra Nusra Cephesi lideri Colani'ni, Nusret Cephesi'nin Eymen el-Zevahiri'ye biatını duyurduğu ve Irak İslam Devleti'ne saygı duymakla birlikte Bağdadi'nin yaptığı ilan ile alakalı kendilerinin haberdar edilmediğini belirttiği bir ses kaydı yayınlamıştır (Wordpress, 2013).

Merkezden aldığı uyarılara rağmen örgüt ismini ve etkinlik alanlarını değiştirmeyerek eylemlerine hem Irak hem de Suriye içinde devam eden İŞİD'e, Zevahiri kararlı bir mektup göndererek; İŞİD'in iptal edildiğini, Irak İslam Devleti'nin faaliyet alanının Irak, Nusret Cephesinin faaliyet alanının ise Suriye olduğunu belirtmiştir. Zevahiri'nin Irak ve Suriye'yi iki bağımsız devlet olarak tanımlamaya devam etmesini Birinci Dünya Savaşı sonrası emperyalist güçlerin yaptığı Sykes-Picot anlaşmasına onay vermek olarak değerlendiren Bağdadi, bu mektubun ardından yayınladığı ses kaydında İŞİD'in var olduğunu ve bu amaçtan vazgeçmeyeceklerini belirtmiştir (Aljazeera, 2013).

Bağdadi'nin bu açık itaatsizliği, kendisini küresel bir cihat hareketi olarak tanımlayan El-Kaide yapılanması içinde daha önce görülmemiş bir durum oluşturmuştur. Emre biatın (İslâm devletinde idare edenle idare edilenler arasında yapılan, seçim veya bağlılık karakteri taşıyan sosyopolitik akid) (İslam Ansiklopedisi, 1992) öncelikli olduğu El-Kaide için Zevahiri'nin açık emirlerine karşı, yerel İŞİD şurasının kararlarının geçerli olduğunu söyleyen Bağdadi, El Kaide lideri Zevahiri başta olmak üzere tüm örgüt nezdinde güven kaybı oluşturmuştur. Ayrıca hem El-Kaide liderinin emirlerine karşı gelip hem de Suriye içerisinde El-Kaide adı altında etkinlik göstermeleri Zevahiri'nin liderliği üzerine tartışmalara yol açabilecek bir durum yaratmıştır. Bu durum İŞİD'in El-Kaide'den kopuşuna ve kendi örgüt çatısı altında varlığını devam ettirme sürecine uzanmıştır. İŞİD'in El-Kaide'den koparak Suriye'ye sıçraması Suriye'nin iç savaşıyla doğru orantılı olarak gerçekleştiği için Suriye'de yaşananları da incelemek gerekmektedir.

11. İŞİD'in Genişleme Planı ve Suriye

17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta başlayan, Mısır'da Tahrir Meydanı'nda devam eden Arap Baharı kısa zaman içerisinde birçok ülkeyi etkilemiş ve Mübarek, Kaddafi gibi birçok baskıcı lider buldukları görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Arap Baharı'nın Suriye'deki etkileri ise 2011 yılında görülmeye başlanmıştır. 15 Mart 2011'de başlayan gösteriler Nisan 2011'de ülke çapına yayılmıştır. Suriye İç Savaşı bu yolla İŞİD için de büyük bir avantaj yaratmıştır. Örgüt için Suriye İç Savaşı, Irak'ta kurmak istediği İslam devletinin sınırlarının Suriye'yi de içermesi için büyük bir şans oluşturmuştur (Cülük, 2015).

Suriye İŞİD'in genişleme planını gücünü arttırması ve etkili olması için elverişli bir ortama sahiptir. Öncelikle Beşar Esad ve yönetimi Nusayri'dir, yani Şia mezhebine bağlıdır ve ülkede Şii Müslümanlar Sünni Müslümanlara göre daha az olmasına rağmen, yönetim Şii Müslümanların elinde bulunmaktadır. Yaklaşık 18 milyon nüfusa sahip olan Suriye'de halkın %90'ı Araplardan geri kalanı ise Kürtler ve Ermenilerden oluşmaktadır. Arap Müslüman nüfusun %74'ü Sünni iken

sadece %13'ü Şii'dir (CIA, 2014). Esad rejiminin Şii olması IŞİD için kendi inanç sistemine göre bir meşruiyet yaratmıştır. Temel amacı Hristiyanlık ve Şia mezhebine karşı savaşmak ve bölgede Sünni Selefi bir İslam Devleti kurmak olan IŞİD, Suriye'deki İç Savaş sayesinde birçok militan kazanmıştır. Savaşın giderek mezhep çatışmasına doğru evrilmesi, örgütün bölgede sözü en çok geçen Sünni organizasyon olmasını sağlarken, aynı zamanda da El-Kaide ile yol ayrımına gelmesine sebep olmuştur. El-Kaide ile IŞİD arasında yaşanan bu yol ayrımı, IŞİD'in 2014 yılında İslam Devleti adını benimsemesiyle daha da belirgin hale gelmiştir.

12. El-Kaide ile Yol Ayrımı

IŞİD çok sayıda yabancı savaşçıyı bünyesinde barındıran etnik açıdan çok uluslu, fikri açıdan ise tek tipçi ve katı anlayışa sahip Selefi bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, geleceğe dair söylemlerinin kendilerinin yönettiği Irak ve Suriye'nin içinde bulunduğu alternatif bir devlet ideali olması, bir kısım Irak ve Suriye yerel halkı nezdinde fikri açıdan sempati uyandırmamıştır. Aynı şekilde sahada da, Suriye'de "tağut (demokrasi yanlısı)" düzen olmakla suçladığı başta Özgür Suriye Ordusu olmak üzere büyük çaplı neredeyse tüm muhalif gruplarla fiziki çatışmalara girmiştir. Öyle ki bu karşıt duruşlar nedeniyle, İslami Cephe'nin siyasi liderliği görevinde bulunan Hassan Abbud "Hangi dinin, mücahitlerinin ve devrimcilerinin kaçırıp öldürmeyi emrettiğini bilmiyorum" anlamına gelen bir tepkisel mesaj yayınlarak "IŞİD'in de diğerleri gibi bir grup olduğunun farkına varması ve devlet gibi davranmaktan vazgeçmesi gerektiğini" belirtmiştir (Lund, 2014).

Bu açıdan bakıldığında IŞİD geleneğinin Suriye ve Irak'taki tekfirci ve uzlaşmaz tavrı Cihadi kesim içerisinde gözle görülür bir rahatsızlık uyandırmıştır. Tekfirin yanı sıra IŞİD'in yöntem olarak da çok daha kanlı çözümleri tercih etmesi ve kendisine karşı gelen Sünni gruplara da sert davranması El-Kaide ve IŞİD ayrışmasında önemli bir noktayı temsil etmektedir. Romain Caillet'e göre: "Bağdadi ile Zevahiri her ne kadar temelde aynı fikirlere sahip olsalar da doktorinel bazda, örneğin İslam dünyasındaki sıradan Şii topluluklara nasıl yaklaşılması gerektiği gibi hususlarda, birbirlerinden oldukça farklı düşünmektedirler (Caillet, 2013)." Bu farklılık Zerkavi ve Ladin zamanında da belirgindir. Örneğin Zerkavi'nin kâfir tanımı, tüm Şii'leri ve Selefi düşünceye biat etmeyen bütün Müslümanları kapsarken, kendi annesi de Suriyeli bir Alevi olan bin Ladin bu konuda çok hassastır. Bin Ladin'in, Zerkavi'nin kendilerine karşı savaşmayan gruplara ilişmemesi gerektiği ve karşı taraftan bir saldırı olmadıkça saldırmamasını dile getirdiği mesajında, IŞİD'in tekfirci politikalarının devrime zarar verdiği ve bölgede fitneye yol açtığı dile getirilmiştir. El-Kaide gibi diğer Cihadi kanat önderleri tarafından da tutumları nedeniyle eleştirilen IŞİD, bölgede ittifak opsiyonlarını da fikri farklılıkları sonucunda kaybetmeye başlamıştır. Bölge ittifakları arasında en önemli ittifakı olan El-Kaide'den kopuşu ise sinyallerini önceden belli eden bir sürecin sonucunda gerçekleşmiştir.

Nitekim Zevahiri'nin IŞİD oluşumunun iptalini ve gruba bağlı savaşçıların faaliyet alanlarının Irak'la sınırlı olduğunu dile getiren mektubu ve ses kayıtlarıyla gelişen süreç Şubat 2014'te sona ermiş ve El-Kaide merkez komutanlığından yapılan bir açıklamayla IŞİD'in El-Kaide ile bir alakası olmadığını ve gerçekleştirdikleri eylemlerin El-Kaide'yi bağlamayacağı açıkça söylenmiştir (Haksözhaber, 2013). Açıklamada, "IŞİD'in kuruluşundan El-Kaide'nin haberdar edilmediği ve El-Kaide'ye danışılmadığı, eylemlerinde merkezden emir ya da tavsiye beklemeden hareket ettiği, merkezin bundan hoşnutsuzluğunu da önceden dile getirdiği ve dolayısıyla artık El-Kaide ile IŞİD arasında hiçbir bağ olmadığı" gibi sert ifadeler geçmektedir (Gürler ve Özdemir, 2014, s.148).

Sonuç olarak Zerkavi'den Bağdadi'ye yaşanan süreçte son olarak IŞİD adını alan yapılanmanın

başına buyruk politikalar üreten, tekfiri bir silah gibi kullanmaktan çekinmeyen ve düşman tanımının içine kendi otoritesini kabul etmeyen Müslüman grupları da katmakta beis görmeyen çizgisi El-Kaide ile bağlarının kopmasına yol açmıştır. Böylece El-Kaide, tarihinde ilk kez bir gruba adını vererek sonrasında varlığını reddetmiştir (Gürler ve Özdemir, 2014, s.149). Bu sayede, El-Kaide etiketinden kurtulan İŞİD, artık bölgede oluşturmak istediği nihai hedefi olan İslam Devleti'ne doğru adım adım ilerleme olanağına kavuşmuştur.

13. İslam Devleti (2014- Halen)

İslam Devleti idealini gerçekleştirmek isteyen İŞİD'e, bu süreçte bölgede mevcut olan iç karışıklıklar fazlasıyla yardımcı olmuştur. Özellikle İŞİD'in Suriye ve Irak'ta saldırdığı yerler incelendiğinde, Irak'ın Batısı ile Suriye'nin Doğusu arasında bir devlet kurmak istediği rahatça anlaşılmaktadır. Hem Irak hem de Suriye içerisinde meydana gelen güç boşluklarına ilaveten liderlerin otorite devamlılığını sağlayamaması ve devlet egemenliğinin erozyona uğraması bölgede İŞİD'e otoriteyi ele geçirme fırsatı sunmuştur. Bu otorite boşluklarından faydalanarak başta Musul'un ele geçirilmesiyle ve diğer büyük çapta sağladığı toprak edinimleri sayesinde Irak Şam İslam Devleti ve onun lideri Ebu Bekir el Bağdadi, 29 Haziran 2014 tarihinde, Ramazan ayının ilk gününde, hilafet ve İslam Devleti'ni Irak ve Suriye sınırını kaldırarak o bölge üzerinde kurduğunu ilan etmiştir. Örgütün adı Irak Şam İslam Devleti'nden İslam Devleti'ne¹ dönüşmüş ve Ebu Bekir el Bağdadi halife ilan edilmiştir (Gürler ve Özdemir, 2014, s.148).

Kendisini Sünni Müslümanlığın koruyucusu ve anti-empyralist din odaklı bir devlet olarak lanse eden İŞİD, yayınladığı bir videoda Sykes-Picot anlaşması ile koloni ülkelerinin çizdiği Irak ve Suriye'yi bölen sınırları "görünmez sınırlar" olarak nitelendirmiş ve İslam Devleti'ni kurarak bu sınırları yok ettiğini ilan etmiş, devamında da Ürdün ve Lübnan'ı da İslam Devleti'ne dâhil etmeyi amaçladığını açıklamıştır (Youtube, 2013). Çünkü Bağdadi'ye göre, Halifelik otoritesinin İslam Devleti bölgesine ayak basması ile birlikte bölgede var olan tüm grupların, emirliklerin, devletlerin yasallığı sona ermiştir ve dolayısıyla bu toprakların da İslam Devleti'ne dâhil edilmeleri gerekmektedir (Youtube, 2013).

Sonuç

Cihad temasıyla yürüttüğü kanlı eylemlerinin adını 2014 yılında Irak ve Suriye'de ele geçirdiği topraklarla duyuran Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), ilk olarak 1999 yılında Ebu Musab el-Zerkavi tarafından Afganistan'da, Tevhid ve Cihad Örgütü olarak kurulmuş, 2001 yılında Irak Kuzeyi'ne gelerek ABD güçlerine karşı savaşan bir dini örgüt haline gelmiştir. Örgüt, 2004 yılında El-Kaide ile bağlantılı hale gelerek Irak El-Kaidesi ismini almıştır. Zerkavi'nin ölümü sonucu liderliğe el-Muhacir getirilmiş ancak Ekim 2006'da Irak İslam Devleti kurulduğunda lideri Ebu Ömer el-Bağdadi olmuştur. 2007 yılından itibaren ABD'nin Sünni aşiretlerle birlikte oluşturduğu Sahva Konseylerinin mücadelesi sonucu gücünü kaybetmeye başlayan İŞİD, 2010 yılında liderliğine Ebu Bekir el-Bağdadi'yi getirerek örgütüne yeni bir soluk katmıştır. ABD'nin 2011 yılında Irak'tan çekilmesi üzerine bölgede tekrar güçlenmeye başlayan İŞİD ve el-Bağdadi, 8 Nisan 2013'te Irak Şam İslam Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Bu kararın El-Kaide tarafından tanınmaması üzerine İŞİD'in El-Kaide ile olan bağlantısı kopmuş ve 29 Haziran 2014'te örgüt bağımsız olarak İslam Devleti'ni ve halifeliği kurduğunu ilan etmiştir.

İŞİD'in gerçekleştirdiği eylemler kapsamında güç toplamasına fayda sağlayan ve bu şekilde diğer

1 Örgütün bilinen en yaygın isminin halen İŞİD olması sebebiyle ilerleyen bölümlerde de İslam Devleti yerine İŞİD kullanılmaya devam edilecektir.

örgütlerden ayrılmasına imkân veren pek çok özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki çatışma halinde ve istikrarsız halde bulunan yapıları keşfederek burayı kendisine yuva haline getirebilmesidir. IŞİD'in bölgede güç toplamasına olanak sağlayan en büyük etken, Irak ve Suriye genelinde yaşanan mezhepsel çatışmalar ve oluşan kaostur. Irak'ta ABD sonrası iktidara gelen Maliki yönetiminin; Sünnilere güvenmemesi, Sahva Konseyleri bünyesindeki yerel aşiretleri yeterince desteklememesi, Şii silahlı gruplarca sivil Sünnilere yönelik kanlı eylemlere göz yumması, Baassızlaştırma politikaları kapsamında Sünni politikacıların siyasal yaşama eşit koşullarda katılımlarını önlemesi, Sünnilerin potansiyel birer terörist olarak görülerek haksız yere tutuklanmaları gibi olaylar Sünnileri Irak hükümeti karşıtı silahlı eylemlere yöneltmiştir. IŞİD, Irak'taki bu mezhepsel çatışma neticesinde oluşan otorite boşluğunu lehine çevirerek Sünni kentlerde kontrolü ele geçirmiş, Suriye'deki sivil savaşın yarattığı kaos ortamını da değerlendirerek her anlamda gücünü arttırmıştır. IŞİD'in yayınladığı Dabıq isimli dergisinde de mücadele için Suriye ve Irak'ın seçilmesinde zayıf ulus devlet yapısı ve kaos ortamının en büyük etken olduğu açıkça ifade edilmiştir.

En nihayetinde, IŞİD bugün ortaya çıkmış bir örgüt değildir. Kökenlerini 1980 Sovyet-Afgan mücadelesine 1970 radikal İslam'ına ve hatta Osmanlı'nın çöküşüne kadar götürebileceğimiz örgüt, özünde El-Kaide'den evrilmiş bir terör örgütüdür. Selefilik gibi İslam'ın en dar ve yanlış bir yorumu ile hareket eden örgüt El-Kaide'den farklı olarak toprak elde etmeyi ve devlet oluşumunu kendisine hedef olarak belirlemiş, yalnızca Batı ile değil özellikle Şii mezhebi ile savaşmayı da ilke edinmiştir. Elinde bulundurduğu gücü, bu gücü ile gerçekleştirdiği eylemleri ve akabinde ilan ettiği sözde İslam Devleti ile örgüt, bugün bölgesel ve küresel güvenliği ciddi şekilde tehdit eden bir oluşum konumuna gelmiştir. Gerek taşıdığı mezhep çatışması çıkartma potansiyeli gerekse kitle imha silahlarına ulaşma ihtimali göz önüne alındığında örgüt bugün ses getiren saldırılar yapan radikal bir grubun ötesine geçmektedir. Hem bölgedeki Batı karşıtlığını ve istikrarsızlığı kullanabilen hem de maddi gücü bulunan ve desteklenen IŞİD, bugün uluslararası barış ve güvenliğe karşı en büyük tehlike olarak addedilebilir.

KAYNAKÇA

- Al Jazeera. (2013) <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/2013615172217827810.html> [21.03.2016].
- Atwan, A. B. (2006). *The Secret History of Al Qaeda*. London: Abacus. s. 18.
- Caillet, R. (2013). *The Islamic State: Leaving al-Qaeda Behind*. Carnegie.
- CIA. (2014). "CIA: World Fact Book". Syria, July. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html> [01.02.2017].
- Cinoğlu, H. Özeren, S. (2010). *ABD'nin Yeni Terörle Mücadele Konsepti: Savaş Yerine Uyumlu İşbirliği Mi?*. Ankara: USAK Yayınları.
- Cülük, A. (2015). "IŞİD'in Düünden Bugüne Gelişimi ve Geçirdiği Dönüşüm". *Akademik Perspektif*. <http://akademikperspektif.com/2015/01/21/isidin-dunden-bugune-gelisimi-ve-gecirdigi-donusum/> [05.03.2016].
- Çubukçu, M. (2007). "Irak'ta Direniş: Düşman Bu Kez El-Kaide". *Birikim Dergisi*. <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4918/irak-ta-direnis-dusman-bu-kez-el-kaide#.Vurt5uKLTIU> [18.03.2016].
- Dünya Bülteni. (2012). "Irak'ta hapishaneye baskın". *Dünya Bülteni* [21.03.2016].
- Erdoğan, Ş. Deligöz, E. (2015). "Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği". *Savunma Bilimleri Dergisi*. c. 14. s. 1.
- Ergil, D. (1992). "Uluslararası Terörizm". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. c. 47. s. 3.
- Gürler, R. T. Özdemir, Ö. B. (2014). "El-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*. c. 1. s. 1. s. 113-155.
- Hassan, H. D. (2007). "Iraq: Tribal Structure, Social, and Political Activities". *CRS Report for Congress*. <http://fpc.state.gov/documents/organization/81928.pdf> [12.05.2016]
- Katzman, K. (2008). "Iraq and Al Qaeda". *CRS Report for Congress*.
- Kirdar, M. J. (2011). "Al Qaeda in Iraq". *Center For Strategic & International Studies*. s. 1
- Küresel Haber. (2013). <http://www.haksozhaber.net/zevahiri-sizinle-savasmayanlarla-savasmayin-40574h.htm>, [02.04.2016].
- Laub, Z. (2011). "Al Qaeda in Iraq". *Council on Foreign Relations*. <http://www.cfr.org/iraq/islamic-state/p14811> [18.03.2016].
- Lewis, J. D. (2013). "Al-Qaeda in Iraq Resurgent- The Breaking the Walls Campaign". *Middle East Security Report*. Institute for THE Study of War.
- Lund, A. (2014). *Pushing Back Against Islamic State of Iraq and the Levant: The Path to Conflict*. <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=54086> [30.03.2016].

Muir, J. (2010). "Senior Iraqi al-Qaeda leaders killed". BBC News. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8630213.stm [17.03.2016].

Özcan, A. (2013). Tarihın Hesaplaşması: Ortadoğu'da Gizli Paylaşım Planları. Yedi kıta, Temmuz.

Rapoport, D. C. (2001). "The Four Waves of Rebel Terror and September 11". Current History. Vol. 100, No: 650.

UTSAM. (2013) "Dünyadaki Terör Örgütleri". Polis Akademisi Uluslararası Teorizm ve Sınırşan Suçlar Araştırma Merkezi. UTSAM Raporlar Serisi

Vice News. (2014). "ISIS-The End of Sykes-Picot". <https://www.youtube.com/watch?v=MSNCPj7s6vI> [04.05.2016].

YallaSouriya. (2013). <https://yallasouriya.wordpress.com/2013/12/22/observations-on-the-first-interview-with-al-nusra-leader-al-joulan-thezako> [20.03.2016].

YDH. (2013). "Irak İslam Devleti ile Nusra Cephesi Birleşiyor". Yakın Doğu Haber. www.ydh.com.tr/HD11704_irak-islam-devleti-ile-nusra-cephesi-birlesiyor.html [17.03.2016].